

Riksantikvarieämbetet
Avdelningen för arkeologiska undersökningar

UV ÖST RAPPORT 2009:10

ARKEOLOGISK UNDERSÖKNING – SKÄNNINGEPROJEKTET

Järnvägsparken

RAÄ 5

Skänninge stad, Mjölby kommun
Östergötland

Dnr 423-1891-2000

Pär Karlsson och Magnus Stibéus
med bidrag av Sofia Lindberg

UV ÖST RAPPORT 2009:10

ARKEOLOGISK UNDERSÖKNING – SKÄNNINGEPROJEKTET

Järnvägsparken

RAÄ 5

Skänninge stad, Mjölby kommun
Östergötland

Dnr 423-1891-2000

Pär Karlsson och Magnus Stibéus
med bidrag av Sofia Lindberg

Riksantikvarieämbetet
Avdelningen för arkeologiska undersökningar

Riksantikvarieämbetet

Avdelningen för arkeologiska undersökningar

UV Öst

Roxengatan 7, 582 73 Linköping

Tel. 010-480 81 40

Fax 010-480 81 73

uvost@raa.se

www.arkeologiuv.se

Produktion/grafisk form BRITT LUNDBERG

Grafik LARS ÖSTLIN

Foto RAÄ, UV ÖST

Tryck/utskrift ELANDERS SVERIGE AB, 2013

Kartor ur allmänt kartmaterial, ©Lantmäteriverket, 801 82 Gävle. Dnr L 1999/3.

© 2009 Riksantikvarieämbetet

UV ÖST, RAPPORT 2009:10

ISSN 1404-0875

Innehåll

Inledning	7
Undersökningens förutsättningar	7
Inledning	7
Antikvarisk bakgrund	7
Arkeologisk potential	8
Mål	8
Inledning	8
Järnvägsparken	8
Metod	9
Inledning	9
Järnvägsparken	9
Genomförande	9
Inledning	9
Kontexter	10
Schaktningar	10
Rutgrävning	11
Fyndinsamling och fyndregistrering	12
Provtagning och naturvetenskapliga analyser	12
Dokumentation	12
Övrigt	12
Resultat	13
Inledning	13
Sammanfattning	13
Romersk järnålder 130–390 e Kr	13
Tidigmedeltid ca 1000–1200	15
Stadstid – marknad och odling ca 1200–1500-talets mitt	15
Stadens jord 1500-talets mitt–1870-talet	19
Järnvägsparken – 1873 till dags dato	19
Utvärdering	21
Inledning	21
Måluppfyllelse	21
Metodiskt genomförande	22
Kommande arbete	23
Referenser	24
Tryckta källor	24
Källor på internet	24
Övrigt	24
Administrativa uppgifter	24

Följande bilagor finns att hämta på
<http://samla.raa.se> och ATA

Bilaga 1a Specialregistrering av medeltida och efterreformatorisk keramik från Järnvägsparken
(Mathias Bäck, UV Mitt, Riksantikvarieämbetet)

Bilaga 1b Specialregistrering av medeltida och efterreformatorisk keramik från Järnvägsparken, tabell
(Mathias Bäck, UV Mitt, Riksantikvarieämbetet)

Bilaga 2a ¹⁴C-analys av träkol
(Göran Possnert & Maud Söderman, Ångströmlaboratoriet, Uppsala Universitet)

Bilaga 2b ¹⁴C-analys av träkol
(Göran Possnert & Maud Söderman, Ångströmlaboratoriet, Uppsala Universitet)

Bilaga 3 Myntbestämningar samt foton
(Monica Golabiewski-Lannby, Kungliga Myntkabinettet)

Bilaga 4 Analysdatabas med fynd, prover, kontexter, geometrier etc

Bilaga 5a Konserveringsrapport metaller
(Camilla Hällbrink, AT m, Riksantikvarieämbetet)

Bilaga 5b Konserveringsrapport metaller
(Åsa Norlander, AT m, Riksantikvarieämbetet)

Bilaga 5c Konserveringsrapport metaller
(Annmarie Christensson, AT m, Riksantikvarieämbetet)

Bilaga 6 Föremålsbilder
(Claes Brännfjord, UV Öst, Riksantikvarieämbetet)

Arkeologisk undersökning – Skänningeprojektet

Järnvägsparken

Utgrävningen i Järnvägsparken gjordes som ett led i den planerade ombyggnaden av järnvägen mellan Motala och Mjölby. I samband med utgrävningarna påträffades en större grop med en härd i, möjligen en rökugn. Härden har daterats till romersk järnålder. Perioden 1000–1200 är representerad genom keramik av typen äldre svartgods. Tvärs över undersökningsområdet löpte ett omsorgsfullt grävt och stabiliserat dike, som varit i bruk under hög- och senmedeltid. De flesta fynden bl a mynt, stengods, kamfragment, beslag, blyplomber och vikter är från 1300–1500-talet. Metallklipp och smältor från metallhantverk ingick också i fyndmaterialet.

Fig 1. Vy över Skänninge från söder. I östra kanten skär järnvägsspåret genom staden och direkt väster om syns Järnvägsparken. FOTO RAA, UV ÖST.

Fig 2. Undersökningsområdets läge i Skänninge. Skala 1:4000.

INLEDNING

Under perioden 23 september–8 november 2002 genomförde Riksantikvarieämbetet, Avdelningen för arkeologiska undersökningar, UV Öst en arkeologisk slutundersökning i Järnvägsparken i Skänninge, Östergötland. Undersökningen föranleddes av en planerad byggnation av en gång- och cykelväg i anslutning till det prospekterade dubbla järnvägsspåret från Mjölby till Motala. Uppdragsgivare var Länsstyrelsen i Östergötlands län och exploatör var Banverket, Region Sydöst.

Undersökningen i Järnvägsparken ingår i det större arkeologiska linjeprojektet *Skänningeprojektet*, som en av flera undersökningar i Skänninge.

Denna rapport skrevs år 2003 som en så kallade *DAFF* vilket syftade till ett snabbt tillgängliggörande av grundmaterialet och resultaten från fältdelen av projektet. Den syftade också till att redovisa vilka ytterligare arbeten och publiceringssteg som var planerade. Texten har i efterhand till viss del omarbetats för att analysvar och resultaten av senare grävningar kastat nytt ljus över undersökningarna i Järnvägsparken.

Rapporten är sammanställd av Pär Karlsson och Magnus Stibéus. Omarbetningar av texten gjordes år 2007 av Pär Karlsson och år 2010 av Sofia Lindberg.

UNDERSÖKNINGENS FÖRUTSÄTTNINGAR

Inledning

Skänninge har i flera sammanhang framhållits som en av Östergötlands tidigmedeltida centralorter. I det arkeologiska materialet finns en del som stärker denna bild, bland annat det stora antalet runstenar i staden och dess omland samt fynd av tidigmedeltida gravmonument i vikingatidsstil, så kallade eskilstunakistor vid två kyrkplatser i staden. Den planerade järnvägen kommer att beröra en drygt 1000 meter lång sträcka genom Skänninge stads östra ytterområde.

Antikvarisk bakgrund

Under våren år 2000 genomförde Riksantikvarieämbetet, Avdelningen för arkeologiska undersökningar, UV Öst en arkeologisk förundersökning inför en planerad gång- och cykelväg under järnvägen vid järnvägsstationen i Skänninge (Hedvall m fl 2002). Förundersökningen omfattade ytor på ömse sidor om järnvägsspåret, dels i Järnvägsparken och dels på den östra sidan om spåret (för resultat av SU se Kv Magasinet, denna rapportserie). Hela exploateringsområdet för den planskilda korsningen vid stationsbyggnaden är cirka 2400 m².

Det nu undersökta området ligger i nuvarande Järnvägsparken. Parken anlades under andra halvan av 1800-talet på vad som då var åkermark. Exploateringsområdet i parken omfattar cirka 1600 m² varav cirka 1150 m² bedömdes vara av arkeologiskt intresse.

Inför den arkeologiska förundersökningen fanns två tidigare kända arkeologiska iakttagelser från Järnvägsparken. Den ena rör sig om ett lösfynd av en spjutspets från romersk järnålder (Oxenstierna 1958:139). Den andra undersökningen utgjordes av ett mindre schakt vari ett kulturlager samt ett medeltida bultlås påträffades (Hedvall i manus).

År 1331 nämns ett då nybyggt helgeandshus i Skänninge i det skriftliga källmaterialet (DS nr 2888). Läget för denna institution är okänt, men enligt äldre tradition skall det ha legat i stadens sydöstra utkant, i eller i anslutning till nuvarande Järnvägsparken.

Vid förundersökningen i Järnvägsparken tolkades delar av exploateringsområdet omfatta lämningar daterade till den yngre delen av järnåldern eller tidig medeltid. Lämningarna utgjordes av anläggningar och kulturlager med förhistorisk eller tidigmedeltida keramik, djurben och skärvig sten.

Arkeologisk potential

Vid förundersökningen påträffades delar av ett förhistorisk eller tidigmedeltida kulturlager. Förekomsten av skärvig sten och det upp mot 0,3 meter kraftiga kulturlagret tolkades som en sannolik indikation på att det fanns bebyggelse i närheten. Dessa lämningar bedömdes kunna lämna viktig kunskap om det förhistoriska och tidigmedeltida Skänninge. Kunskapen om den tidiga centralorten Skänninge är av stor vikt för förståelsen av centralorternas framväxt, ett tämligen outforskat problemområde. Undersökningarna bedömdes därför även att kunna bidra till att ge ett östgötskt perspektiv på urbaniseringsprocessen (Lindeblad 2000).

Till detta skall även föras potentialen att undersökningen kunde komma att beröra delar av den förmodade helgeandshusgården. Den arkeologiska kunskapen om de medeltida helgeandshusen är i alla avseenden att betrakta som obefintlig.

MÅL

Inledning

Målsättningarna med undersökningen i Järnvägsparken utgick ifrån de gemensamma frågeställningar och teman som presenteras i projektprogrammet för hela *Slättbygdsprojektet* samt i den sammanhållande undersökningsplan som upprättats för de planerade undersökningarna i Skänninge.

Ett huvudmål är att belysa Skänninges rumslighet, karaktär och funktion som centralort under yngre järnålder/tidig medeltid. Frågor om huruvida den äldsta bebyggelsen varit reglerad, permanent eller säsongsbetonad, liksom hur handel och hantverk varit organiserat är viktiga för att studera den tidigmedeltida centralorten. För att studera detta krävs att de olika kulturlagerområdena undersöks och ställs mot varandra i en jämförande studie.

Järnvägsparken

Vid förundersökningen i Järnvägsparken undersöktes anläggningar samt en del av ett kulturlager med förhistorisk eller tidigmedeltida keramik, djurben och skärvig sten (Hedvall m fl 2002). Förekomsten av skärvig sten och det upp mot 0,3 m kraftiga kulturlagret tolkades indikera förekomst av bebyggelse från yngre järnålder eller tidig medeltid.

Till skillnad från merparten av de samtida platser som förundersökts för dubbelspåret i Skänninge saknades helt spår efter hantverksaktiviteter i Järnvägsparken. Detta tolkades som att kulturlagret i Järnvägsparken möjligen representerar en annan typ av bebyggelse än den samtida på andra platser i Skänninge, vilken förefaller att vara knuten till hantverksaktiviteter. Resultaten från undersökningen bedömdes således kunna bidra till en mer nyanserad bild av det äldsta Skänninge än den som tidigare varit känd.

En alternativ tolkning av kulturlagret efter förundersökningen var att det representerar spår efter odling. Fynden som gjordes i lagret skulle då kunna indikera att kulturlagret till dels utgörs av hushållsavfall som tillförts platsen som gödning. Frågan var då när denna odling har ägt rum, och i vems regi? Representerar den samma tid som fyndmaterialet indikerar, det vill säga yngre järnålder – tidig medeltid, eller är det i ett senare skede?

Dessa lämningar bedömdes således kunna lämna viktig kunskap om det förhistoriska och tidigmedeltida Skänninge.

Ytterligare en målsättning som formulerades inför undersökningen var att söka efter spår av det förmodade helgeandshusgården, trots att förundersökningen inte indikerat några sådana lämningar inom undersökningsområdet.

Målsättningen med undersökningen i Järnvägsparken var att:

- Dokumentera, tolka och karaktärisera kulturlagret och eventuella konstruktioner.
- Diskutera resultaten från delundersökningen i relation till de övriga delundersökningarna samt att infoga resultaten i de övergripande problemområden som presenteras i undersökningsplanen för hela Skänninge.

METOD

Inledning

Undersökningen i Järnvägsparken utgör en del av flera undersökningar i Skänninge samt ingår som en av många undersökningar inom Slättbygdsprojektet. Lämningarna i Järnvägsparken kommer således att tolkas i relation till resultaten från andra arkeologiska undersökningar, skriftligt källmaterial, historiska kartor och ortnamnsanalyser.

Järnvägsparken

Exploateringsytan i Järnvägsparken var cirka 1600 m². Den östra delen av området innehöll enstaka anläggningar men var till stora delar fragmenterad av sentida odling och nedgrävningar. Denna del prioriterades därför bort och kvar återstod cirka 1150 m².

Den västra delens cirka 600 m² stora kulturlager var upp till 0,3 m tjockt. Kulturlagret skulle ägnas särskild uppmärksamhet. Förundersökningsresultaten antydde ett relativt homogent och ostratifierat kulturlager. Kulturlagret planerades att grävas för hand, i sin helhet. Detta motiverades bland annat av erfarenheterna från Slättbygdsprojektets Motaladel, där en mycket noggrann undersökningsmetod varit fruktbar för att finna en stratigrafi i de till synes ostratifierade kulturlagren.

Den parktida grässvålen och 17–1800-talens ploglager skulle banas av med maskin ner till äldre kulturlager, anläggningar eller orörd mark. Därefter skulle kulturlagren och anläggningar undersökas för hand, i syfte att studera deras stratigrafi, struktur och funktion. Undersökningen skulle genomföras enligt en strikt kontextuell undersökningsmetod (se vidare Larsson 2000).

Senare års undersökningar har kunnat påvisa att det är möjligt, genom en konsekvent genomförd planbaserad undersöknings- och dokumentationsmetod, att fånga upp en ”försvunnen stratigrafi” (se t ex Lundberg 2000). Således skulle både undersökningsmetoden och dokumentationsmetoden betona plan framför sektion.

Handgrävningen planerades att kompletteras med sållning samt naturvetenskapliga analyser såsom makrofossil- samt eventuellt även fraktionsanalyser.

Datering och tolkning av materialet planerades att ske genom stratigrafisk analys, fyndmaterialets sammansättning samt resultaten från de naturvetenskapliga analyserna.

Samtliga lämningar skulle dokumenteras med hjälp av RAÄ UV:s fältbaserade dokumentationssystem *Intrasis* i kombination med handritade planer och sektioner. Hela materialet skulle sedan bearbetas i digital form.

GENOMFÖRANDE

Inledning

Slutundersökningen var planerad att genomföras under två säsonger. Strategin var att hösten 2002 undersöka ytan norr om förundersökningsschakten, cirka 2/3 av exploateringsytan. Omfattningen av den andra undersökningssäsongen, våren 2003, planerades att vara avhängig resultaten från den första undersökningssäsongen. Det innebar att UV Öst avsåg att i samråd med Länsstyrelsen diskutera omfattning för den avslutande delen av undersökningen.

Det stod dock klart redan hösten 2002 att lämningarna var av en annan karaktär än förväntat. Dels var bevarade, medeltida kulturlager mindre omfattande än väntat. Dels var frekvensen anläggningar lägre, och dessutom kunde fler delar av undersökningsytan lämnas utan arkeologiska åtgärder på grund av sentida markingrepp. Utifrån dessa iakttagelser beslutades i samråd med Länsstyrelsen och exploitören att genomföra hela undersökningen under hösten 2002.

Kontexter

I syfte att göra dokumentationsmaterialet lätthanterligt i alla led, från insamlingen av data i fält till bearbetning och publicering, är det strukturerat enligt vissa kategorier. De huvudsakliga kategorier vi använt oss av är *fynd*, *prover* och *anläggningar*.

Begreppet *anläggning* är vedertaget i svensk arkeologi. Begreppet har använts trots skiftande metoder, och därmed också med varierande betydelse. Här följer en redogörelse för hur vi har använt begreppet *anläggning*.

Utgångspunkten i datainsamlingen var att alla stratigrafiskt urskiljbara och kulturhistoriskt meningsbärande enheter skulle separeras genom att identitetssättas, dokumenteras, undersökas och tolkas för sig. Detta för att möjliggöra en senare rekonstruktion av platsens kulturhistoria vilken i möjligaste mån syftade till att även vara reversibel. I den fortsatta framställningen benämns "stratigrafiskt urskiljbar och kulturhistoriskt meningsbärande enhet" som *kontext*.

Den inledande kategoriseringen av kontexter baserades på deras materiella beskaffenhet. Samtliga kontexter ryms under rubrikerna *lager*, *konstruktion* eller *nedgrävning*. I kategorin *lager* återfinns alla stratigrafiska enheter som består av jord. I kategorin *konstruktion* finns all annan materia, exempelvis trä, sten eller tegel. Kategorin *nedgrävning* rymmer alla skapade "intigheter" såsom gropar och rännor.

Det andra steget i kategoriseringen av kontexter utgår ifrån vår tolkning av deras kulturhistoriska utsagovärde, det vill säga varför de ser ut som de gör och består av det de gör. Exempel på detta är kategorin *lager*. Dessa kan i detta andra steg kategoriseras som till exempel *orörd bottensand*, *dikesigenfyllning* eller *åkerlager*.

Enskilda kontexter som tillsammans med andra kontexter bildar stratigrafiska och kulturhistoriskt urskiljbara sammanhang har sedan kopplats samman i så kallade *kontextgrupper*. Det kan exempelvis vara de enheter som tillsammans skapar det vi tolkat som materiella spår efter önskan att anlägga ett dike.

I dokumentationen från Järnvägsparken i Skänninge kan begreppet *anläggning* läsas som synonymt med *kontextgrupp* förutom vissa undantag. De allra flesta lämningar har dokumenterats under en identitet även om de bestod av flera separerbara stratigrafiska enheter. Exempelvis kan ett modernt kabel-TV-schakt som löpte över ytan nämnas. Detta bestod av en nedgrävning, en kabel, ett markeringsband i plast samt återfyllningsmassor i schaktet. Dessa stratigrafiska enheter återfinns under en och samma identitet (A4104). "Stolphål" i den orörda bottensanden är dokumenterade på samma sätt. I vissa fall, såsom lager i diket A5718, är dock upplösningen i dokumentationen på *kontextnivå*.

Under rubrikerna *Rutgrävning* och *Fyndinsamlig* beskrevs hur kontexter och anläggningar undersöktes.

Schaktningar

Schaktningarnas inriktning och omfattning styrdes av förväntade lämningar utifrån förundersökningen samt fortlöpande resultat i samband med den pågående slutundersökningen.

I de områden där undersökningsytan var kraftigt sönderrävd under 1900-talet schaktades jordlagren bort ända ner till orörd bottensand. Inom de delar av undersökningsytan där äldre kulturlager fanns bevarade togs i princip endast grästorven och det översta matjordsskiktet bort.

All schaktningen gjordes i skikt (vardera ca 0,1 m tjocka) för att kunna söka med metall-detektor i varje skikt (se nedan). Delar av äldre bevarade kulturlager togs bort med maskin. Dessförinnan hade dessa dock undersökts genom rutgrävning och metall-detektoravsökning (se nedan).

Mot slutet av undersökningen schaktades den orörda botten fram inom hela undersökningsområdet.

Rutgrävning

Den planerade strategin för undersökningen av kulturlager var att frilägga dem i sin helhet och därefter undersöka dem i omvänd stratigrafisk ordning, rutvis. I samband med schaktningarna kunde förundersökningens bild av en förhållandevis okomplicerad stratigrafi inom området bekräftas, så till vida att endast två stratigrafiskt åtskilda men yttäckande lager kunde noteras. Därför omarbetades metodiken för undersökningen av kulturlager till ett mer prospekteringsinriktat tillvägagångssätt. Det innebar en spridning av rutor inom undersökningsytan, och utan ambitionen att handgräva 100% av kulturlagren. Syftet med att sprida rutorna över ytan var att trots en mindre arbetsinsats få en tillräckligt god bild av kulturlagrens och konstruktionernas struktur, frekvens och eventuella variation inom undersökningsytan.

Där vi valde att gräva rutor gjorde vi det i block om 2x2 meter, men med en dokumentationsmässig upplösning i 1x1 meter stora rutor. 1-metersrutor bedömdes ge en tillräcklig detaljeringsgrad för analyser av fyndens spridning. Fyra sammanhängande 1-meters rutor gav också större möjlighet till tolkningar av eventuella lagervariationer och förekomst av anläggningar.

Inledningsvis undersöktes cirka 40 m² (dvs 10 st 2x2 m rutor), spridda inom undersökningsområdet. Härvid utkristalliserade sig två områden där vi ansåg det motiverat med en förtätad rutgrävning i syfte att undersöka större sammanhängande ytor. Dessa två ytor låg relativt centralt inom undersökningsområdet, i anslutning till en ett dike (A5718) som löpte tvärs över grävningssytan. I samband med schaktningarna sparades två "bänkar" med kulturlager tvärs över diket för fortsatta rutundersökningar.

Rutgrävningen omfattade undersökningsytans äldre lager. Sammanlagt rutgrävdes 112 m² av kulturlagren inom området (fig 3).

Fig 3. Undersökningsområdet med grävda rutor, gropen med härd samt diket markerat.

Fyndinsamling och fyndregistrering

Samtliga undersökta och handgrävda jordmassor har torrsållats.

Sammanlagt sållades cirka 50 m³ kulturlager, fördelat på cirka 28 m³ i rutor och resterade i anläggningar.

Allt fyndmaterial togs tillvara utom tegel. Tegel påträffades över hela området och i samtliga grävnheter. Insamlade fynd relaterades till respektive kontext (se nedan) och i förekommande fall även grävnheter i ruta (eller i större anläggning).

Avsökning med metalldetektor gjordes kontinuerligt under hela undersökningen. Sökningen gjordes med inriktning att samla in samtliga fynd i metall, utan rangordning i material och ålder. Läget för påträffade metallfynd mättes in med totalstation. De framschaktade ytorna söktes systematiskt av efter att grästorven och matjorden tagits bort. Schaktningarna från kulturlagerytan ner till den orörda bottensanden gjordes i två skikt. Detta för att en så heltäckande metalldetektor-avsökning som möjlig skulle kunna göras inom området. Det bör poängteras att varje framschaktad yta avsöktes flera gånger.

Hela fyndmaterialet har basregisterats. Keramiken har analyserats vidare och specialregistrerats av Mathias Bäck, RAÄ UV Mitt, (rödgoods, stengods) och Mats Roslund, Institutionen för arkeologi och antikens historia, Lunds universitet (svartgoods). Mattias Bäckes specialregistrering finns i tabellform och en separat rapport för Järnvägsparken (bilaga 1) medan Mats Roslunds specialregistrering och resultat redovisats gemensamt för alla undersökningar (Inledande del, denna rapportserie).

Mynten har bestämts av Monica Golabiewski-Lannby, Kungliga myntkabinettet (bilaga 3).

Provtagning och naturvetenskapliga analyser

Endast två prover för naturvetenskapliga analyser samlades in. I härden (A4684) i gropen togs ett ¹⁴C-prov (PM7937 (P3), Ua-26744). Ett ¹⁴C-prov togs från botten i ett stolphål (PK7829). Från båda dessa kontexter har ¹⁴C-prover analyserats. Senare skickades ytterligare ett prov (djurben) för datering av bottenlager i det stora diket (AL5937 (P4), Ua-28394). Dateringarna har utförts av Göran Possnert och Maud Söderman vid Ångströmlaboratoriet i Uppsala.

Dokumentation

All plandokumentation är digital och gjord med totalstation. Två sektioner dokumenterades, dels genom grophuset (TP7827) och dels genom diket (TP7942). Den senare gav även en representativ bild över grävningssytan. Ritningarna upprättades i skala 1:20. Fotografering med digitalkamera gjordes fortlöpande i samband med undersökningen.

Övrigt

Undersökningen följdes kontinuerligt på plats av intresserade flanörer i Järnvägsparken. Vi upplevde att det genomgående fanns en positiv inställning hos Skänningeborna till att ny arkeologisk kunskap kunde produceras.

RESULTAT

Inledning

I detta kapitel presenteras resultaten från undersökningen. Det är tolkningen av den kulturhistoriska utvecklingen på platsen, snarare än en redovisning av grunddata, som utgör tyngdpunkten. Grunddaten återfinns i bifogad digital databas (bilaga 4).

Sammanfattning

Riksantikvarieämbetet, UV Öst genomförde hösten 2002 en arkeologisk undersökning i Järnvägsparken i Skänninge. Undersökningen utgjorde en av flera planerade utgrävningar inom det skänningeprojektet vid Skänninges medeltida stadskärna.

Det arkeologiska materialet från Järnvägsparken är indelat i fem faser, vilka både är kronologiskt och kulturhistoriskt innehållsmässigt åtskilda. Den första fasen utgörs av lämningar från romersk järnålder och den sista av tiden från att Järnvägsparken anläggs till idag.

Vid undersökningen påträffades en del fynd från stenåldern till järnålder, som till exempel flinta, kvarts och keramik. Merparten av dessa har dock inte gått att datera mer än mycket grovt. Det är emellertid tydligt att tyngdpunkten i det arkeologiska fyndmaterialet är från historisk tid. Bland fynden kan bland annat nämnas mynt, avfall från metallhantverk och föremål från handelsaktiviteter.

De flesta anläggningarna som varit möjliga att tidsfästa tillhör den yngsta fasen. Förhållandevis få anläggningar har kunnat föras till de första faserna. Det finns ett 70-tal anläggningar, som till exempel käpphål och stolphål, som inte kunnat dateras. Anläggningarna är emellertid troligen från tiden före parkens anläggande.

De fem faser vi har definierat är:

- Lämningar från romersk järnålder cirka 130–390.
- Ett tidigmedeltida skede under 1000–ca 1200.
- Ett stadstida skede under perioden 1200-tal–1500-talets mitt.
- Ett skede med odling på platsen från 1500-talets mitt–1870-talet.
- Tiden från Järnvägsparkens anläggande under 1870-talet till dags dato.

Denna indelning utgår från fyndmaterialet och då särskilt mynt och keramik samt från resultat av ¹⁴C-analyser från olika kontexter.

Romersk järnålder 130–390 e Kr

De äldsta lämningarna som med relativt god säkerhet gått att tidsfästa representerar de första århundradena e Kr. De fysiska spåren utgjordes av en större grop med en härd i, möjligen en rökugn.

Gropen (A4741) var cirka 4,0x2,3 meter stor och cirka 0,7 meter djup (fig 3, 4). Troligen har man kunnat gå ned i gropen då det fanns en ingång i väster. I den östra delen fanns en stor eldstad. Det fanns inget fyndmaterial i eller på anläggningens golvlager som indikerade hur den har använts. Eldstaden var dock ”oproportionerligt” stor och innehöll bara ofullständigt förbränt trä. Möjligen har det varit just rök, snarare än värme som eftersträvats? Ett ¹⁴C-prov från kol från härden gav dateringen 130–390 e Kr (Ua-26744, P2). Det innebär att det finns lämningar i Skänninge som kan dateras till den tid man ortnamnmässigt antagit att Skänninge stammar från. Ortnamnen på -inge hör till de äldsta bland de svenska bebyggelsenamnstyperna och verkar i huvudsak ha tillkommit under tidig romersk järnålder (Wahlberg 2003:150).

Det finns ytterligare en datering från samma tid inom området. Tvärs över undersökningsområdet, i öst-västlig riktning, fanns ett dike (A5718, se beskr nedan) (fig 3). På rad, utmed dess norra nedgrävningskant fanns ett antal stolphål samt ett stort antal käpphål. Ett ¹⁴C-prov från kol från en av stolparna gav dateringen 130–390 e Kr (Ua-26743, P1). En möjlig tolkning

Fig 4. Foto av gropen med härd, eventuellt en rökugn? (A4741 från S). FOTO RAÄ, UV ÖST.

som förts fram är att anläggningen med härderna tillsammans med diket/hägnaden utgjort delar av en inhägnad gård från yngre romersk järnålder. Om så är fallet är detta något mycket ovanligt. Resultaten av senare undersökningar i närområdet och nya ¹⁴C-dateringar från diket indikerar snarare att det hör till det medeltida Skänninges agrara historia.

Lämningarna från romersk järnålder i Järnvägsparken är dock mycket intressanta. Det finns sedan tidigare ett lösfynd av en lansspets som i och med detta erhåller en möjlig kontext. Påvel Nicklasson har i sin avhandling dock daterat lansspetsen till äldre förromersk järnålder (Nicklasson 1997:36). I tidigare beskrivningar av fyndet har man velat datera lansspetsen till den yngre delen av järnåldern (Cnattingius 1929:11; Lindahl 1970:17). I samband med undersökningen i Järnvägsparken påträffades en liten ansiktsmask (fig 5) i kopparlegering som möjligen också skulle kunna ha förhistoriskt ursprung. Den uppvisar till exempel vissa likheter med en liten byst från Haglunda, Alböke socken på Öland (SHM 11700), vilken utifrån dekor har daterats till 200–550 e Kr. (www.historiska.se/collections/veckansfynd/vfynd1_012006.html).

Fig 5. Ansiktsmasken som påträffades i Järnvägsparken. FOTO RAÄ, UV ÖST.

Tidigmedeltid ca 1000–1200

Den tidigmedeltida fasen representeras av ett antal skärvor äldre svartgods spridda över hela undersökningsytan, men med en tyngdpunkt i de mellersta delarna av undersökningsområdet. Ett mynt har daterats till 1130/40–1210/20.

Efter analys av den äldre keramiken har större delen av materialet klassificerats allmänt som äldre svartgods (35 av totalt 45 enheter). Detta beror på att skärvorna är spjälkade och därmed saknar tydlig ytstruktur. Endast fyra enheter kunde med säkerhet bestämmas som östersjökeramik och sex som inhemskt äldre svartgods. Det är dock troligt att merparten av det material som bestämts som äldre svartgods är av typen östersjökeramik (Roslund, inledande del, denna rapportserie).

Hur närvaron av dessa fynd skall tolkas är dock oklart. Det finns inga konstruktioner eller kulturlager som gått att knyta till denna tidsperiod varvid fyndmaterialet så att säga står ensamt. En möjlig tolkning är att keramikskärvorna sekundärdeponerats på ytan, kanske i samband med gödsling av åkrar. I så fall utgör skärvorna hushållsavfall från någon av Skänninges storgårdar alternativt tidiga stadsgårdar (jfr undersökningarna vid Motalagatan och Linköpingsgatan, denna rapportserie). Noterbart är också att det vid undersökningar direkt öster om järnvägsspåret (Kv Magasinet, denna rapportserie) *inte* påträffades keramik av detta slag. Hur fyndmaterialet, och därmed markanvändningen i området under tidsperioden 1000–1200 skall tolkas lämnas öppet.

Stadtid – marknad och odling ca 1200–1500-talets mitt

Denna fas, liksom den föregående, representeras av ett stort antal fynd och troligen anläggandet av det stora diket som löpte genom undersökningsområdet. Tolkningen av områdets nyttjande under denna tid är att platsen använts för odling och som marknadsplats, kanske också för olika hantverksverksamheter. Ytterligare en möjlighet är att diket ursprungligen representerat en större gårds gräns – möjligen det i Skänninge belagda helgeandshuset.

Diket – odling och gränsmarkering

Tvärs över undersökningsområdet, i öst-västlig riktning, låg ett dike (A5718). Diket var 1,80 meter brett och 0,45 meter djupt. På rad, utmed dess norra nedgrävningskant fanns ett antal stolphål samt ett stort antal käpphål. Vi har tolkat stolp- och käpphålen som rester efter en hägnadslign konstruktion med syfte att stabilisera dikets kant mot den vall som de uppkastade massorna skapat (se fig 6).

Man har uppenbarligen lagt sig vinn om att hålla diket öppet. Flera av de jordlager som återfanns i dikets botten visade tydligt genom sina begränsningar att diket hade rensats upp vid flera tillfällen. Det fanns dock ingenting som tydde på att diket varit permanent vattenfyllt, utan snarare att det stått vatten i det periodvis.

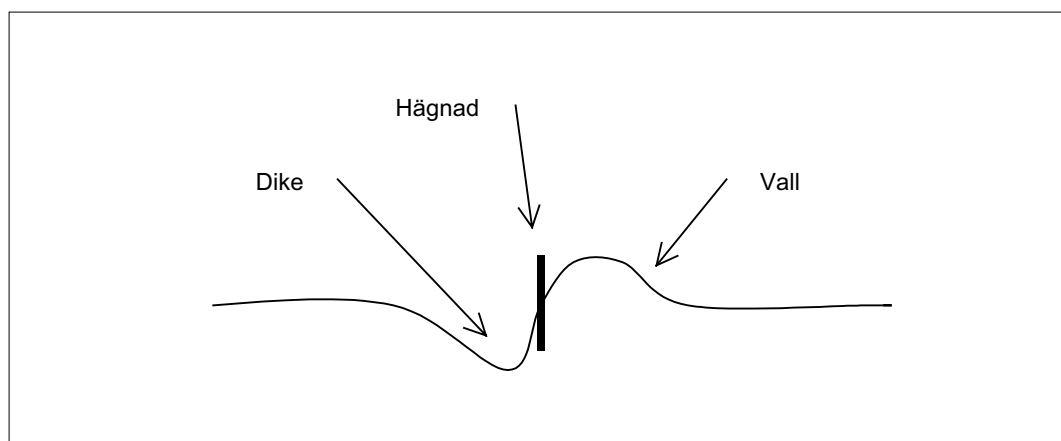

Fig 6. Principskiss för hur hägnadskonstruktionen har stabiliserat kanten mellan diket och vallen.

I fyllningen hittades förhållandevis få fynd, jämfört med de omgivande rutorna. Merparten av fynden från diket bestod av djurben och slagg. Ett av djurbenen från ett bottenlager i diket har ¹⁴C-daterats till 1310–1450 e Kr (Ua-28396, P4), vilket visar att det är mycket sannolikt att diket grävdes strax innan. I de allra översta fyllnadslagren påträffades emellertid en del keramik, bland annat importerat stengods. Antalet metallföremål var relativt begränsat. En datering av diket igenläggning utifrån fyndmaterialet tyder på 1600–1700-tal. Diket finns dock inte med på känt kartmaterial, vilket skulle kunna tyda på en igenläggning senast tidigt 1600-tal.

Enligt det äldsta kartmaterialet över området, från år 1638, ingick nuvarande Järnvägsparken i stadens jordar. På samma karta benämns området som ”arf och egen jord” inom Vårfrulyckan. Namnet Vårfrulyckan att döma nämns också i ett brev från början av 1400-talet (DS16045). Med tanke på resultaten av de senaste årens undersökningar i och i utkanten av Skänninge (Bergqvist 2009, Lindberg 2009, Stibéus 2008) är det troligt att diket har haft en funktion som gräns och troligen även för avvattnings på Skänninges stadsjordar redan under medeltiden (för vidare resonemang kring detta se Lindeblad & Lindberg, i manus).

Fig 7a. Foto på diket, A5718, från SV. FOTO RAÄ, UV ÖST.

Fig 7b. Foto på diket, A5718, från NO. FOTO RAÄ, UV ÖST.

Diket kan också ursprungligen ha anlagts som en begränsning för en tidig gård. Denna bebyggelse skulle kunna vara Helgeandsgården, som man antar ha legat strax väster om Järnvägsparken. Med detta resonemang skulle en del av fyndmaterialet utgöra avfall från denna bebyggelse.

Ett antal fynd och fyndkategorier har tolkats vara samtida med dikets brukningstid (se vidare nedan). Fyndens fördelning över ytan har jämförts med dikets läge. Analysen visar att flera av kategorierna, trots odling i området, uppvisar tydliga tendenser till en rumslig fördelning som kan relateras till diket. Den tydligaste fördelningen uppvisar de fynd som sannolikt kan kopplas direkt till handel, nämligen blyplomber, en vikt och mynt. Med mycket få undantag hittades alla dessa söder om diket. En nästan lika tydlig, men omvänd, fördelning inom ytan har ströningarna. Av de tio som påträffades låg åtta stycken norr om diket (fig 8).

Fynd av olika keramiktyper samt de fynd som kan kopplas till metallhantverk saknar dock rumslig koppling till diket. Dessa fynd förefaller ha en jämn fördelning på ömse sidor om diket. Slagg påträffades även i förhållandevis stor mängd i diket.

Hur kan det omsorgsfullt renhållna diket och vissa fyndkategoriers läge i relation till diket å ena sidan, och å andra sidan fyndkategorier vilka förefaller sakna lägesmässig koppling till diket tolkas? Eftersom det inte varit möjligt att urskilja en bevarad stratigrafi i det medeltida kulturlagret är det svårt att dela upp materialen i olika funktions- eller konsumtionsfaser. Det är till exempel möjligt att keramik- och metallhantverksfynden representerar ett tidsskede, och att diket, ströningarna och de handelsrelaterade fynden representerar ett annat. Man kan också tänka sig att keramiken är ett utslag av handel i området. Det är också möjligt att metallhantverket omfattar olika tidsavsnitt, här finns både avfall från hantverk i kopparlegering (spill och gjutrester) och järnslag.

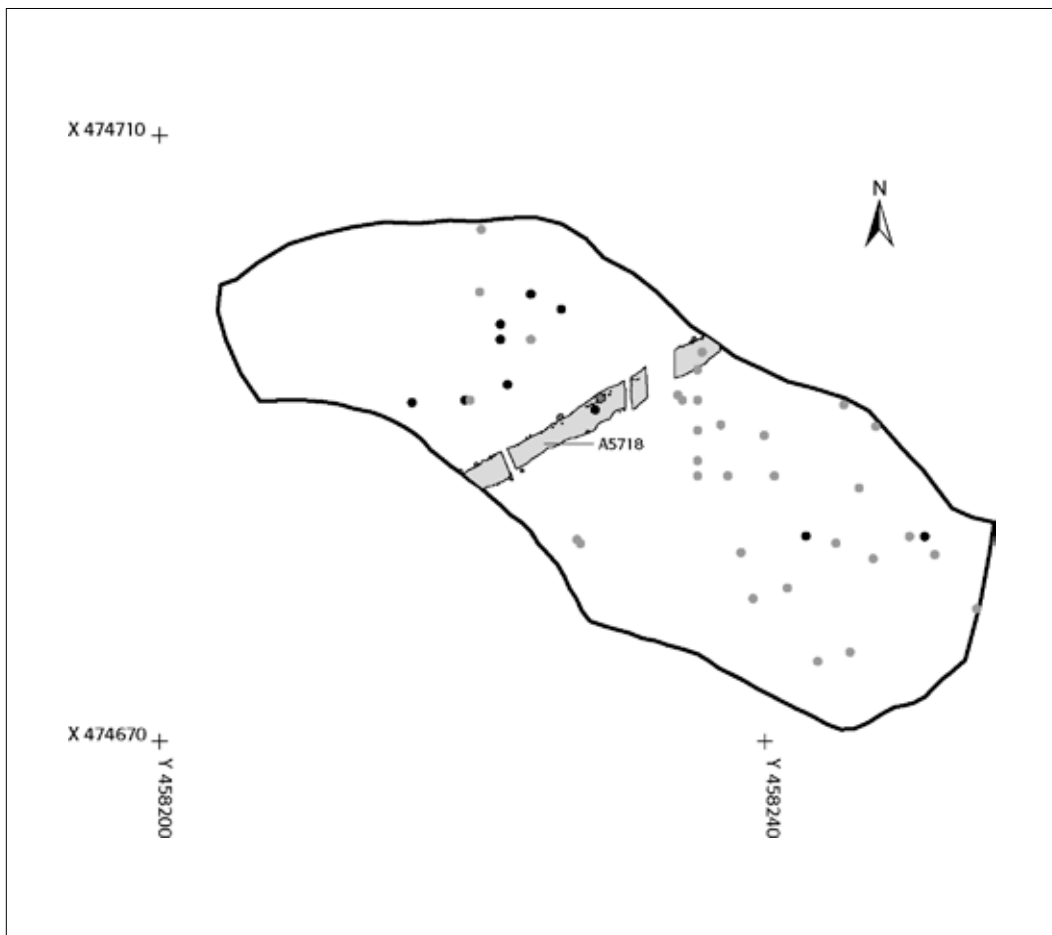

Fig 8. Diket samt myntens, viktens, klädesplombernas och ströningarnas rumsliga spridning (ströningar mörkgrå, övriga ljusgrå).

Fynd – marknad och handel?

Ett antal fynd och fyndkategorier har tolkats höra till denna fas. Dessa är *mynt*, *ströningar*, *stengods* och så kallad *nästan stengods*, *äldre rödgods*, *yngre svartgods*, *blyplomber*, *vikter* samt föremål kopplade till metallhantverk såsom *metallklipp*, *smältor*, *slipstenar* och *brynen*.

Periodens tidsmässiga avgränsning baseras bland annat på nio mynt som kunnat dateras närmare. Dessa har en präglingstid från 1290 till 1522. Några av mynten ger snäva tidsramar; två av mynten har präglats 1518–1522 och ett 1379/81–1387. Två av mynten har bestämts till 1400-talet. Totalt har tolv mynt kunnat föras till medeltiden. Av dessa är sex stycken präglade under perioden andra hälften av 1300-talet till 1400-talet. I sammanhanget kan det påpekas att bland fynden finns en så kallad *Maria-amulett*, som troligen kan dateras till 1300-talet.

I den medeltida keramiken finns en liten topp med början i 1200-talets första hälft och fram till 1300-talets första årtionden. En andra, tillika den mest påtagliga frekvenstoppen, inträffar i perioden cirka 1330–1450. Perioden från 1450–1550 verkar vara svagare företrädd (Bäck, bilaga 1a & 1b).

Sammanställningen i fyndmaterialet, framför allt mynten och blyplomberna, har föranlett tolkningen att området förmodligen har använts som marknadsplats (se föregående kapitel). Blyplomberna antyder att den handel som bedrivits inte bara var av lokal art då plomberna sannolikt härrör från importerade tyger. Det är också möjligt att alla de små bronsklippen är spill från bronsgjuteri i samband med marknadsaktiviteterna.

I och med anläggandet av diket uppstår en rumslig struktur med en södra och en norra sida om diket. På den södra sidan pågår handelsrelaterade aktiviteter, vilka avsatt spår i form

av tappade mynt och blyplomber. Detta fyndmaterial saknas nästan helt på den norra sidan om diket. Där hittade vi istället åtta av tio av de små dräktprydnaderna i brons, så kallade ströningar. Man kan naturligtvis inte utesluta att metallhantverk kan ha hängt samman med de förmodade handelsaktiviteterna.

Från 1500-talet är fyra större marknader kända i Skänninge. Huvudmarkanden hölls i samband med Olovmässan den 29:e juli. Vid denna marknad hade även främmande köpmän rätt att bedriva handel. En annan känd marknad som är tänkbar är den vid Morsmässan den 20:e september. Denna marknad var uppkallad efter Jesu moder (Vår fru) och hölls i samband med en stor fest till Vårfrukyrkans skyddshelgons ära (Staaf 1935:359). Läget för dessa marknader i Skänninge är okänt. Enligt en karta från Vadstena år 1705 var dock marknadsplatsen förlagd till området *utanför* den södra tullporten, ett läge som helt korrelerar med det nu aktuella.

I äldre kartmaterial benämns platsen där Järnvägsparken är belägen Vårfrulyckan. Namnet indikerar en koppling till Vårfrukyrkan, vilket kan tyda på att föremålen, i det fall fyndmaterialet representerar marknadsaktiviteter, är spår efter Morsmäso-marknaden. Morsmässan inföll dessutom under en period av året som befinner sig mellan skörd och plöjning varför ett eventuellt brukande av jorden inte behöver ha stört eller störts av marknadsaktiviteter (se vidare Stibéus 2008 samt Karlsson, Nielsen & Westling, i manus).

Stadens jord 1500-talets mitt – 1870-talet

Den fas i det arkeologiska materialet som framträder allra tydligast genom tjocka, heltäckande ploglager är när området nyttjas för åkerbruk. När denna tar sin början är oklart, men odlingen pågick till den nuvarande Järnvägsparken anläggs under 1870-talet.

Den långvariga odlingen av ytan har naturligtvis påverkat de äldre lämningarna. I ploggången hittade vi stora delar av det medeltida fyndmaterialet blandat med moderna material som kritpipor, porslin och skruvar. Den senare odlingen har således rört om delar av de medeltida kulturlagren.

Från perioden 1573–1764 finns sju mynt. Fyra av mynten är från 1600-talet. Samtliga mynt påträffades söder om diket och fyra av mynten hittade inom en begränsad yta i sydost. Det kan tyckas att myntmaterialet är förhållandevis stort, med tanke på att området föreslagits ha använts för odling. Möjligen skall myntens närvaro också ses som ett utslag av annan verksamhet i närheten, förslagsvis en fortsättning av den medeltida marknadstraditionen.

Järnvägsparken – 1873 till dags dato

Efter att Skänninge förärats en järnväg och ett stationshus anlades en praktfull, tidstypisk park väster om stationsbyggnaden. Denna park finns, om än i delvis förändrat skick, kvar idag.

I samband med anläggningsarbetena för parken omtalas omfattande markarbeten – kullar skulle utjämnas och svackor fyllas upp. Till detta kom också omfattande dräneringsarbeten, anläggande av parkvägar, grässådd samt träd- och buskplanteringar. Spår från allt detta arbete fanns inom hela undersökningsytan. Träd- och buskplanteringsgroparna var otaliga; två idag ovan mark osynliga parkvägar korsade undersökningsytan och dräneringsdikena avtecknade sig tydligt. Till detta skall även föras ett kabel-tvschakt som löpte tvärs över undersökningsytan (fig 9).

Alla dessa ingrepp i marken har givetvis inverkat negativt på bevarandet av de äldre kulturlagren. Detta genom både mekanisk påverkan och genom att varje ingrepp för ner syre i den sandiga jorden vilket medför en än snabbare nedbrytning av stratigrafi och föremål än annars varit fallet.

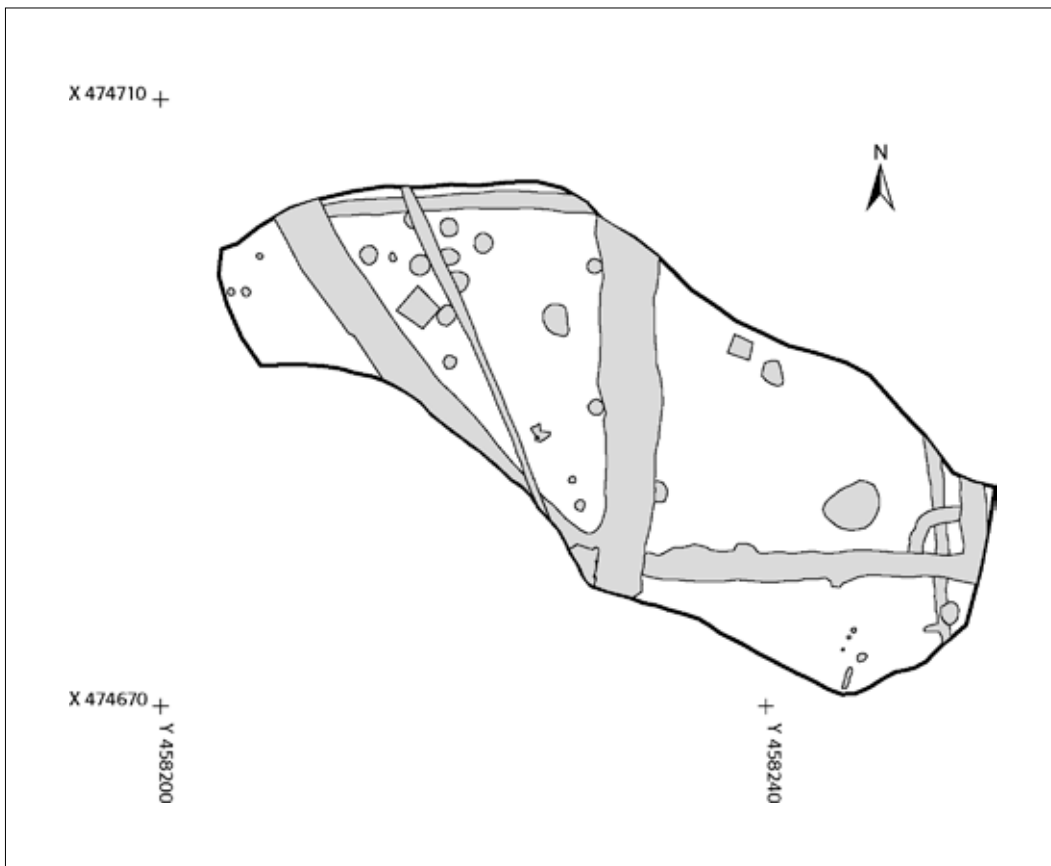

Fig 9. Parktida anläggningar.

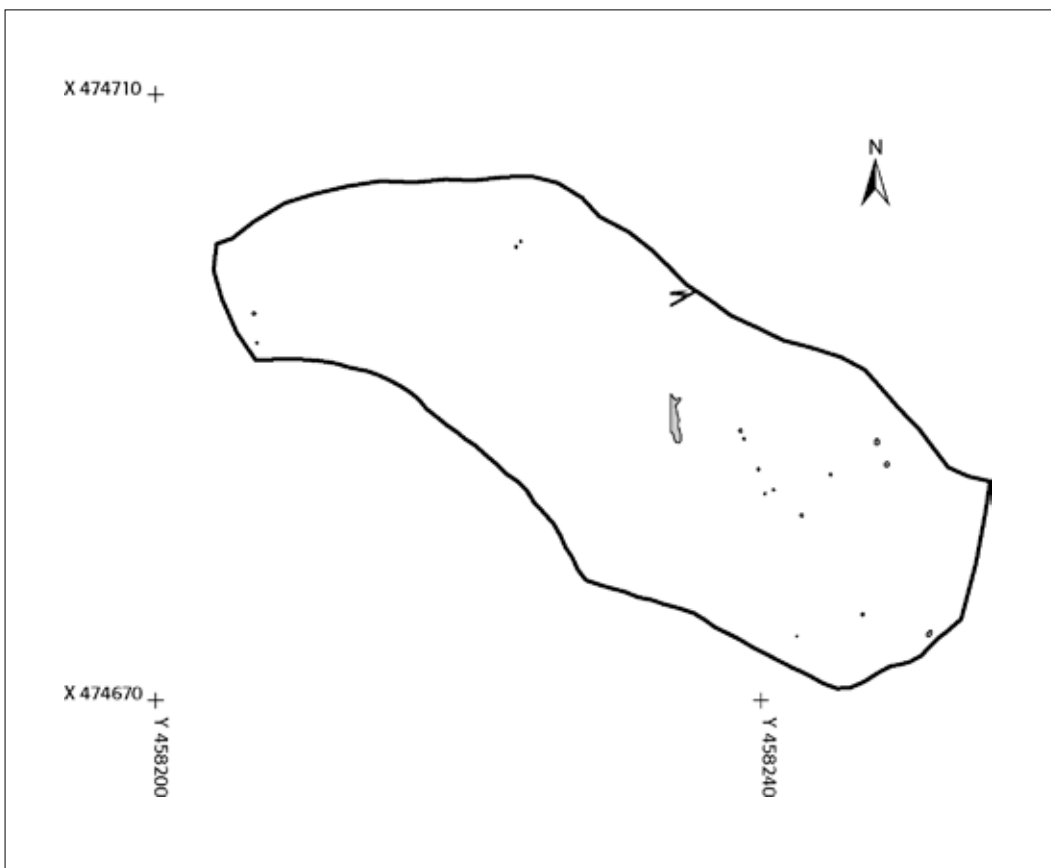

Fig 10. Odaterade anläggningar, dock sannolikt äldre än parktid.

UTVÄRDERING

Inledning

I föreliggande kapitel ämnar vi ägna oss åt en utvärdering av projektet. Utvärderingen omfattar hur de i undersökningsplanen formulerade målsättningarna och planerade undersökningsmetoderna svarar mot de resultat vi ser.

I de fall vi under undersökningens gång sett behov av eller önskat göra avsteg från de i undersökningsplanen formulerade målsättningarna eller undersökningsmetoderna har detta alltid gjorts efter samråd med Länsstyrelsen i Östergötlands län. I de fall avstegen även innebar förändringar visavi det planerade praktiska genomförandet av undersökningen inkluderades även exploatören i diskussionerna.

Vid läsningen av föreliggande kapitel är det väsentligt att hålla i minnet att den nu genomförda undersökningen endast utgör en av flera undersökningar inför den planerade bansträckningen och planskilda korsningar. Det innebär att merparten av de formulerade målsättningarna äger relevans för helheten snarare än för varje enskild undersökning. Varje undersökning behöver således inte, och kan sannolikt inte heller, svara upp mot merparten av de formulerade målsättningarna. Detta är möjligt endast genom jämförande analyser och studier efter avslutade undersökningar (se kommande publikationer).

Måluppfyllelse

Inför undersökningen formulerades ett antal målsättningar, vilka tog avstamp i tolkningen av resultaten från förundersökningens sökschakt. Vi räknade med att undersökningen primärt skulle beröra bosättningslämningar från yngre järnålder och tidig medeltid i form av kulturlager och anläggningar samt odlingslämningar från medeltid eller historisk tid. Resultaten från undersökningen planerades också ligga till grund för och ingå i vidare analyser av Skänninge under yngre järnålder och tidig medeltid.

Vi hade förhoppningar om att undersöka bebyggelselämningar. Dessa skulle då problematiseras utifrån frågeställningar kring bland annat bebyggelsestyp, säsongsmässig – permanent nyttjande av platsen samt eventuell koppling till i första hand ben- och hornhantverksaktiviteter.

Nu visade det sig dock att lämningarna till stora delar representerade både en annan tid och andra aktiviteter än vi förväntat oss. Yngre järnålder – tidig medeltid var betydligt mindre representerat än vi antagit. De äldre lämningarna var istället främst från romersk järnålder och hög- och senmedeltid. Den hög- och senmedeltida perioden representerades inte heller av bebyggelse utan öppna ytor och ett dike som sannolikt utgjort delar av stadens jordar även nyttjade för marknadsaktiviteter.

Inom undersökningsområdet fanns betydligt färre bevarade anläggningar från yngre järnålder och medeltid än vi hade förväntat oss. Däremot hade de bevarade kulturlagren från denna tid en betydligt större utbredning än förundersökningens sökschakt indikerat. Till detta kan också föras att den eftermedeltida odlingen och parktiden påverkat de äldre lämningarna, framför allt kulturlagren, mer negativt än vi hade förhoppningar om.

Lämningarna innehöll ett relativt stort inslag av spår från hantverksaktiviteter. Dessa var dock inte från ett yngre järnålders- eller tidigmedeltida hantverk, utan från ett hög- och senmedeltida brons- eller järnhantverk. Delar av fyndmaterialet indikerar också en oväntad handelsaktivitet under delar av medeltiden.

I materialet från undersökningen finns det inte något som indikerar huruvida platsen nyttjats säsongsmässigt eller permanent under någon tidsperiod.

Den potential vi i dagsläget ser som den största i materialet är bidrag till förståelsen av Skänninges rumslighet under senmedeltid. Den plats som nu undersökts ligger utanför det som antagits varit den medeltida tätortens begränsning. Trots detta ligger tyngdpunkten i materialet i just senmedeltid. Vad betyder det för förståelsen av stadens medeltida utformning? Vilka funktioner i stadsrummet var belägna i nuvarande Järnvägsparken?

Metodiskt genomförande

Inför undersökningen hade vi planerat att ägna kulturlagren särskilt stor uppmärksamhet. Vi hade planerat att arbeta strikt kontextuellt med en betoning på plan- snarare än sektionsdokumentation. Bevarade kulturlager planerades också att undersökas i sin helhet.

I den metodiska planeringen ingick även att prioritera handgrävning och sållning framför maskinavbaning.

Efter den inledande maskinavbaningen av grässvålen, tömningen av moderna nedgrävningar samt undersökningen av ett antal provrutor inom undersökningsområdet kunde vi konstatera ett vi inte kunde iaktta fler stratigrafiska nivåer än de redan vid förundersökningen konstaterade. Däremot konstaterades att det medeltida lagret hade en betydligt större utbredning samt att det efterreformatoriska ploglagret innehöll mer medeltida material än förväntat.

Vi gjorde bedömningen att det inte var nödvändigt att handgräva allt utan att ett större antal sammanhängande enmetersrutor i kombination med en intensiv metalldetektoravsökning av hela undersökningsytan i flera nivåer räckte för att nå den eftersträvade informationen. Så vitt vi kan bedöma var den enda egentliga konsekvensen av detta strategiskifte att hela exploateringsytan kunde undersökas under en säsong istället för planerade två.

Där vi valde att förlägga provrutorna gjorde vi det alltid i block om minst 2x2 meter. Detta i syfte att dels skapa en rumslig upplösning inom undersökningsytan i kvadratmeterblock, och dels att vid grävningen av rutorna arbeta med minst 4 kvadratmeter samtidigt i plan för överblickens skull. Denna strategi visade sig fungera väl både i fält och i samband med analysen av fyndmaterialets spridning över ytan.

Ett moment i undersökningsmetoden var att kontinuerligt söka av ytan med metalldetektor. Då schaktningen genomfördes skiktvis även i lager som den efterreformatoriska ploggången eliminerade vi sannolikt att schakta bort lager utan att detektorn förmått nå igenom det. En stor fördel med metalldetektoravsökningen av hela ytan är också att vårt fyndmaterial av metaller är heltäckande, det vill säga inte bara relaterat till de ytor vi handgrävt.

KOMMANDE ARBETE

I detta avsnitt presenteras några förslag på kommande studier som kan göras mot bakgrund av den nu genomförda undersökningen i Järnvägsparken. Då undersökningen i Järnvägsparken är en av flera i Skänninge har de vidare bearbetningarna av detta material samordnats med bearbetningarna från de övriga undersökningarna.

Det osteologiska materialet är inte analyserat. Vid undersökningen tillvaratogs ett relativt omfattande material, både viktmässigt (29,5 kg) och antalet fragment (3060 st). Endast benmaterialet från det stora diket har sparats.

En fördjupad studie av metallhantverket skulle kunna innebära att man tittar närmare på de olika fynden i kopparlegering (klipp, smältor och föremål) och försöker klarlägga inriktning och omfattning av produktionen. Här kan till exempel jämförelser med historiskt källmaterial göras.

Den övergripande frågan är naturligtvis att förstå vad området använts till under olika perioder. Vid undersökningen påträffades ett stort och variationsrikt fyndmaterial. Frånvaron av stratigrafi och anläggningar försvårar naturligtvis tolkningen.

Området som handelsplats/marknadsplats behandlas i den kommande publikationen *Borgare, bröder, och bönder* i artikeln *Hantverkarnas sociala organisation och handels platser från 900–1650* (Karlsson, Nielsen & Westling, i manus). Här diskuteras närvaron av mynt, blyplomber, vikter, stengods, hantverksavfall m m.

Det stora diket ingår i diskussionen kring Skänninges stadsjordar som förs i ovan nämnda publikation i artikeln *Stadsbornas odlingar* (Lindberg & Lindeblad, i manus).

Här följer några olika exempel på fler möjliga fördjupningsområden, både med utgångspunkt i arkeologiska undersökningar och i studier av det skriftliga källmaterialet från Skänninge.

- Det har föreslagits att området ligger i relativt nära anslutning till Helgeandshuset. Skall man se delar av fyndmaterialet som utslag av konsumtion/verksamheter på Helgeandshuset?
- Det medeltida Skänninge var en del i ett större samtida landskap, varför Skänninges relation till den omgivande landsbygden skulle kunna belysas. Resultat från undersökningar i de agrara miljöerna inom projektet kan användas i jämförande studier mellan staden och landsbygden, där studier av till exempel materiell kultur, i en vidare bemärkelse, kan ge nya resultat.

För mer information om kommande arbeten, till exempel populär publikation, se Inledande del, UV Öst Rapport 2009:1.

REFERENSER

Tryckta källor

- Cnattingius, B. 1929. Skänningetraktens fornminnen. I: Schück, A. (red) 1929. *Skänninge stads historia*. Skänninge: Skänninge stadsfullmäktige.
- Hedvall, R. m fl. 2002. *Arkeologisk förundersökning område 13 och 17 Skänninge*. RAÄ rapport, UV Öst. Linköping.
- Larsson, S. 2000. *Stadens dolda kulturskikt. Lundaarkeologins förutsättningar och förståelsehorisonter uttryckt genom praxis för källmaterialsproduktion 1890–1990*. Archaeologica Lundensia IX. Lund.
- Lindahl, A. (red) 1970. *Skänninge stads historia*. Skänninge: Skänninge stadsfullmäktige.
- Lindeblad, K. 2000. Urbaniseringen i Östergötland. I: *Vetenskapligt program för UV Öst*. Linköping.
- Lundberg, A. 2000. ”Jakten på den försvunna stratigrafien”. Att tolka stratigrafi. Det tredje nordiska stratigrafimötet. Åland 1999. Eriksdotter, G., Larsson, S. & Löndahl, V. (red) Meddelanden från Ålands högskola Nr 11. Mariehamn.
- Nicklasson, P. 1997. *Svärdet ljuger inte. Vapenfynd från äldre järnålder på Sveriges fastland*. Acta Archaeologica Lundensia. Lund.
- Stibéus, M. 2008. *I Skänninges utkant – spår av medeltida marknad och agrara lämningar invid RAÄ 5*. Pendeltågsstationen, Skänninge, Mjölby kommun, Östergötland. UV Öst Rapport 2008:48.
- Wahlberg, M. 2003. Svenskt ortnamnslexikon.

Källor på internet

- Lantmäteriet; www.lantmateriet.se
- Svenskt diplomatariums huvudkartotek över medeltidsbrev; <http://www.statensarkiv.se>
- SHM; www.historiska.se

Övrigt

- Bergqvist, J. 2009. *Nya Motalagatan*. UV Öst Rapport 2009:2. Linköping.
- Hedvall, R. Antikvarisk kontroll i Järnvägsparken. I manus.
- Karlsson, P., Nielsen, A-L. & Westling C. Hantverkarnas sociala organisation och handelns platser från 900–1650. I: *Borgare, bröder och bönder*. I manus.
- Lindberg, S. & Lindeblad, K. Stadsbornas odlingar. I: *Borgare, bröder och bönder*. I manus.
- Lindberg, S. 2009. *Kv Magasinet*. UV Öst Rapport 2009:9. Linköping.

ADMINISTRATIVA UPPGIFTER

- Riksantikvarieämbetets dnr: 423-1891-2000
- Lästyrelsens dnr och datum för beslut: 220-3775-00, 2002-08-16
- Projektnummer: 1510146 (10331)
- Undersökningstid: 23 september–8 november 2002
- Projektgrupp: Britt Ajneborn, Niclas Eriksson, Pär Karlsson, Joakim Kjellberg, Anders Lundberg, Simon Rudh, Magnus Stibéus
- Projektledare: Pär Karlsson
- Exploateringsyta: 1600 kvm
- Undersökt yta: 870 kvm
- Läge: Ekonomiska kartan, blad 085 41 Skänninge
- Koordinatsystem: Rikets. 2,5 gon V
- Koordinater för undersökningens mittpunkt: X6474691, Y1458229
- Höjdsystem: RH00
- Arkiv: Dokumentationshandlingar förvaras i Antikvariskt-topografiska arkivet (ATA), RAÄ, Stockholm. Där ingår denna produkt, digital plandokumentation samt 2 sektionsritningar i skala 1:20.
- Fynd: Fnr 200003–202438, förvaras hos UV Öst i väntan på fyndfördelning.

Riksantikvarieämbetet

Avdelningen för arkeologiska undersökningar
